

REPORT

III Konferencja Naukowa z cyklu „Organy i ludzie”

Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina

Warszawa, 22 października 2018

Organy piszczałkowe nieodłącznie kojarzą się z muzyką kościelną. Są cennym elementem wystroju wielu świątyn. Używa się ich przede wszystkim do celów liturgicznych. Spotkać je jednak można również w wielu salach koncertowych czy szkołach muzycznych. I temu właśnie nieco zapomnianemu i często pomijanemu w badaniach naukowych aspektowi zastosowania organów w budynkach świeckich poświęcona była III Konferencja Naukowa z cyklu „Organy i ludzie”, która odbyła się w Warszawie 22 października 2018 r. Jej organizatorem był Wydział Kompozycji, Dyrygentury i Teorii Muzyki Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina. Kierownictwo nad sesją naukową, podobnie jak w poprzednich edycjach, sprawował mgr Paweł Pasternak.

Cykl „Organy i ludzie” – zapoczątkowany w 2014 r. przez Koło Naukowe Muzyki Organowej UMFC – skierowany jest przede wszystkim do studentów i młodych absolwentów wyższych uczelni, a także osób amatorsko, lecz rzetelnie zajmujących się tematyką organową. W zamyśle organizatorów miał stać się odpowiednim forum prezentacji dorobku naukowego i wymiany doświadczeń młodych organologów z całej Polski. Warto wspomnieć, że pokłosiem I konferencji jest tom *Organy i ludzie. Młoda organologia polska* (pod redakcją Małgorzaty Trzaskalik-Wyrwy) opublikowany w 2015 r. nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina.

Konferencję otworzył dr hab. Dariusz Przybylski – prodziekan Wydziału Kompozycji, Dyrygentury i Teorii Muzyki UMFC. Sesję I poświęcono organom w filharmoniach i salach koncertowych. Gościem specjalnym tej części był inż. Siergiej Iwanowicz Kaliberda ze Lwowa. W obszernym referacie *Retrospektywny pogląd na*

świeckie budownictwo organowe na Ukrainie przybliżył słuchaczom dzieje i stan obecny sztuki organmistrzowskiej w swoim kraju. Na rozwój kultury organowej na Ukrainie wpłynęły inne państwa (Polska, Węgry) oraz religie wyznawane przez ich mieszkańców (katolicyzm, protestantyzm). W czasach Związku Radzieckiego, wskutek narzucanego ateizmu, zamarła kościelna muzyka organowa, wybudowano natomiast wiele instrumentów w salach koncertowych. Obecnie zauważalna jest tendencja odwrotna. Prelegent zwrócił uwagę na różnice w poziomie kultury organowej w poszczególnych regionach tego kraju. Przejawia się to w nierównomiernym rozmieszczeniu organów (ze wzrostem odległości od zachodniej granicy liczba instrumentów maleje) oraz wyraźną dominacją organów kościelnych na zachodzie kraju, a organów koncertowych w instytucjach świeckich - na wschodzie.

Z kolei mgr inż. arch. Michał Kołodziej (Bydgoszcz) w wystąpieniu *Historia organów w Filharmonii Pomorskiej w Bydgoszczy* skupił się na historii i teraźniejszości instrumentarium organowego tej instytucji. Przedstawił m.in. dzieje organów w sali koncertowej (Stefana Truszczyńskiego z 1958 r. oraz firmy Rieger-Kloss z 1977 r.). Zaprezentował także zachowane organy, w szczególności portatywy i pozytywy, które w działalności filharmonii przeznaczone były do wykonywania muzyki dawnej (instrumenty Józefa Sobiechowskiego, Józefa Mollina, Mariusza Syllera) oraz najnowszy zakup z 2017 r. – pozytyw Zdzisława Mollina.

Kolejny referat poświęcony był *Organom firmy Karl Schuke w Filharmonii Narodowej w Warszawie*. Okoliczności budowy, konkurencyjne oferty oraz założenia konstrukcyjne i brzmieniowe instrumentu omówił emerytowany prof. UMFC Jarosław Malanowicz, który przez ponad 20 lat współpracował z filharmonią jako organista. Obecne organy (trzecie w dziejach instytucji) o mechanicznej trakturze gry oraz elektrycznej trakturze rejestrów zostały wybudowane w 2001 r. przez firmę *Karl Schuke* z Berlina. Posiadają 71 głosów rozdzielonych na trzy manualy i pedały.

Piotr Matoga z Fundacji *Ars Organi* im. Bronisława Rutkowskiego zaprezentował referat *Historia organów Filharmonii im. Karola Szymanowskiego w Krakowie*. Swoje wystąpienie oparł na nieznanym dotąd materiale źródłowym, odnalezionym w Archiwum Filharmonii Krakowskiej. Dowiódł, że obecnie istniejący instrument

Paweł Pasternak i Siergiej Kaliberda

jest czwartym z kolei w historii instytucji. Ze względu na fakt przeniesienia jednego z nich do kościoła pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Nowym Targu, referat stanowił także przyczynek do dziejów życia muzycznego tamtejszej parafii.

Pierwszą część konferencji zakończyło wystąpienie dr. Mateusza Rzewuskiego (Łuków/Warszawa), który korzystając z własnych doświadczeń zdobytych podczas trasy koncertowej po USA, pokrótce przedstawił historię budownictwa organowego w Stanach Zjednoczonych (*Organy w wybranych salach koncertowych USA*). Referent, na przykładzie znanych sobie instrumentów, omówił działalność firm: Ernsta M. Skinnera (*Newberry Organ w Woolsey Hall, 197/IV+P*), *Dobson Pipe Organ Builders* (sala koncertowa *University of Tampa, 54/III+P*), Manuela J. Rosalesa (organy *Walt Disney Concert Hall, 109/IV+P*). Mateusz Rzewuski dokładniej opisał założoną w 1961 r. firmę *CB Fisk, Inc.* z Gloucester. Dziełem tego zakładu organmistrzowskiego są słynne organy w *Segerstrom Center For The Arts (73/IV+P)*, wybudowane w 2008 r. Instrument został wyposażony w opatentowany przez firmę system dźwigni serwo-pneumatycznych *Kowalshyn*, wspomagających mechaniczną trakturę gry.

Część druga konferencji poświęcona była instrumentom w szkołach. Otworzył ją Andrzej Edward Godek, doktorant UJ w Krakowie, który podzielił się swoimi dotychczasowymi ustaleniami dotyczącymi organów z Państwowej Szkoły Muzycznej II stopnia im. F. Chopina w Krakowie (*Problematyka atrybucji w dwudziestowiecznym budownictwie organowym na przykładzie mechanicznych organów z Państwowej Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej II stopnia w Krakowie sygnowanych przez Waclawa Biernackiego*). Zdaniem referenta jest to prawdopodobnie jedyny instrument Waclawa Biernackiego typu *multiplex* o mechanicznej trakturze gry i pneumatycznej trakturze rejestrów. Niestety z powodu zbyt skąpego materiału źródłowego nie udało się jednoznacznie potwierdzić autorstwa organów, a jedyną poszlaką wskazującą na Biernackiego jest jego tabliczka firmowa (z lat trzydziestych XX w.) umieszczona na stole gry. Instrument prawdopodobnie pochodzi z Konserwatorium Towarzystwa Muzycznego w Krakowie, skąd trafił do Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Krakowie, a ostatecznie na obecne miejsce.

Piotr Karczmarczyk (Lublin/Warszawa) przybliżył *Historię organów Państwowej Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej II stopnia w Lublinie*. W dawnej siedzibie szkoły znajdował się instrument świdnickiej firmy *Schlag & Söhne* (opus 1019), który został przeniesiony do kościoła pw. św. Michała Archaniola w Warszawie. Obecne organy wybudowała w 1973 r. firma Kamińskich. Referent wspominał o niezrealizowanym projekcie rozbudowy instrumentu autorstwa Jana Jargonia.

Paweł Pasternak, doktorant UMFC, w wystąpieniu *Organowe instrumentarium edukacyjne Tarnowa – było, jest, będzie* omówił dzieje, stan obecny i plany na przyszłość instrumentarium organowego znajdującego się w posiadaniu placówek kształcących organistów w Tarnowie: dawnej szkoły organistowskiej Towarzystwa św. Wojciecha, Diecezjalnego Studium Organistowskiego, a także Zespołu Szkół Muzycznych. W odniesieniu do ostatniej instytucji zaprezentował niezrealizowa-

ny projekt organów Włodzimierza Truszczyńskiego w starym budynku szkoły oraz powstający instrument Antona Škrabla w nowej sali koncertowej.

Sesję III (*Varia*) otworzył wykład autora niniejszego sprawozdania (UO Opole) zatytułowany *Organy Wyższej Szkoły Technicznej we Wrocławiu*. Instrument ten (28/II+P) został wybudowany w 1929 r. jako opus 2375 firmy *Gebrüder Rieger*. Organy te należały do pierwszych instrumentów wybudowanych na Śląsku w duchu *Orgelbewegung*. W 1970 r. zostały przeniesione do katedry polskokatolickiej we Wrocławiu.

Autorem kolejnego wystąpienia (*Organy w powiecie mławskim po 1945 roku*) był mgr Michał Pyrzyński (Mława/Warszawa). Wykład dotyczył dziejów budownictwa organowego w następujących miejscowościach: Mława, Wyszyń Kościelne, Dzierzgowo, Grzebsk, Wieczfnia Kościelna, Unierzyż, Stupsk Mazowiecki i Szreńsk. Zaprezentowano szczegółowe opisy instrumentów takich budowniczych, jak: Zygmunt Kamiński, Theodor Böhme, Józef Cynar, Marian Nawrot oraz Józef Mollin.

Maciej Sztuba (Koszalin) przedstawił *Działalność organmistrzowską Barnima Grüneberga ze szczególnym uwzględnieniem obiektów świeckich*. Firma ta, największa na Pomorzu Zachodnim, istniała przez ponad 150 lat. W referacie omówiono historię zakładu, największe dzieła oraz instrumenty zbudowane dla placówek edukacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem zachowanych organów.

Sesję naukową zakończyła dyskusja, podczas której nie zabrakło pytań do prelegentów. Trzeba podkreślić, że konferencja była wydarzeniem dobrze zorganizowanym i inspirującym. Różnorodność referatów pozwoliła na wieloaspektowe omówienie problematyki organów w obiektach świeckich. Miejmy nadzieję, że w najbliższym czasie ukaże się tom pokonferencyjny. Organizatorom wypada życzyć, by mająca już ugruntowaną pozycję w polskim pejzażu organologicznym konferencja „Organy i ludzie” doczekała się kolejnych tak udanych edycji.

Andrzej Prasat